

פתיחה ל"נישואי פיגארו" (אופרה בופה)
מאת וולפגאנג אמדאוס מוצרט (1756-1791)
מחבר הליברטו : לורנצו דה פונטה, על יסוד מחזהו של בומרשה

על המלחין

מוצרט נחשב לעילוי המוסיקלי הגדול ביותר לדורות רבים. משפחת מוצרט חיה בעיר זלצבורג שהייתה למרכז אמנותי ולמושב של הארכיבישוּב. תחת מרותו של אביו, לאופולד מוצרט (מלחין בפני עצמו), החל וולפגאנג הצעיר בנגינה בכינור ובכלי מקלדת. בגיל חמש החל בהלחנה. תחילה מחולות מינואט קצרים למקלדת ולאחר מכן יצירות ארוכות ובעלות פרקים שונים. את הסימפוניה הראשונה חיבר מוצרט בגיל תשע, ובגיל שתים עשרה השלים את האופרה הראשונה שלו. בטרם מלאו לו שש שנים הרבה להופיע – בלוויית אחותו- ברחבי אירופה. במהלך מופעים אלה השמיע מוצרט יצירות שחברו על ידי מלחינים אחרים, בעל פה או מקריאה ראשונה, וכן אהב להמציא וואריאציות על נעימות פרי עטם של מלחינים שונים. מסיוורים הרבים באירופה ספג מוצרט ולמד סוגות וסגנונות מוסיקליים שונים. בגיל עשרים ושש עבר מוצרט לוינה כדי להתפרנס כמוסיקאי עצמאי ונשא לאישה את קונסטנצה וובר, זמרת סופרן. שנותיו הראשונות שם היו מוצלחות, בעיקר בשל ההתלהבות שעוררה האופרה "נישואי פיגארו". על כך כתב וולפגאנג לאביו: "... הם אינם מדברים על שום נושא מאשר "נישואי פיגארו", לא שרים או שורקים דבר חוץ מ"פיגארו".

על היצירה

האופרה "נישואי פיגארו" הוצגה לראשונה בחדש מאי 1786 בווינה, בניצוחו של המלחין. עלילת האופרה, מלאת הומור סביב נושא האהבה, מספרת על רוזן מתהולל שמשרתיו מערימים עליו ולבסוף גם רעייתו. רק בתמונה האחרונה של האופרה נוכח הרוזן בטעותו ומחליט לחזור למוטב. הרוזנת מוחלת לו, וכך גם משרתיו. האופרה, שכיום זוכה לפופולריות רבה, עוררה מחלוקת בתקופתו של מוצרט. הצדדים החתרניים שבעלילה הדרמתית, ובמיוחד השפלתו של הרוזן התאוותן על ידי פחותי דרג, משרתו פיגארו, נחשבו אז לבעייתיים במיוחד למעמד האצולה.

הפעילות הבימתית והמוסיקלית המתמדת האופיינית ל"נישואי פיגרו" והנושאים המוסיקליים שוב לב ומשעשעים הפכו לאחת האופרות הפופולאריות ביותר.

הפתיחה לאופרה

הפתיחה התוססת והמבריקה ל"נישואי פיגרו" חוברת על ידי מוצרט יממה לפני הופעת הבכורה של האופרה. היא שונה ממרבית היצירות המוכרות בז'אנר זה כי בניגוד לפתיחות אחרות, הכוללת נושאים מוסיקליים מתוך האופרה עצמה, אין בפתיחה הזאת קשר תמאטי בין נושאי הפתיחה לנושאים המופיעים במהלך האופרה.

זאת פתיחה קצרה שופעת נושאים עירניים ורוחשי פעילות עד לכדי קבלת "אינוונטר" מוסיקלי (מלאי/מצאי) של אמירות דרמטיות מוחשיות.

הפתיחה מורכבת משתי חטיבות כמעט זהות, המופיעות זו אחר זו בשינויים מלודיים וטונאלים קלים (ללא פיתוח ביניהן), וקודה.

הפתיחה מתאפיינת בחלופה מהירה של מצבי רוח ואופי המופיעים בשתי חטיבותיה, לפי הסדר הבא:

א. הנושא הראשון הכוללת שני רעיונות מוסיקליים מנוגדים ומשלימים זה את זה

1. רעיון "הלחישה"- "ההסתודדות" המתרחב בהדרגה אך חולף ונעלם כהרף עין

במשכים קצרים וצעדים סמוכים

בנגינת שני בסונים וכלי מיתר

בגוון כהה

באוניסונו

בעוצמה מאד שקטה

2. רעיון ה"תכונה"- ההתארגנות" ההולכת וצוברת כוח, והמתחלק לשני חלקים:

החלק הראשון: במשכים מנוקדים על תנועת מתאר יורדת בצעדים ועולה בקפיצות

בנגינת כלי הנשיפה ובליווי כלי קשת נמוכים

בגוון בהיר

במענים והשלמות בין זוגות כלי נשיפה

בעוצמה מתגברת

החלק השני:

בטוטי תזמורתי הכרזתי

בעוצמה מאד חזקה

שני הרעיונות הפותחים את האוברטורה חוזרים מייד לאחר תצוגתם הראשונה שלובים זה בזה בצבעם הכהה והבהיר יחדיו, ומעליהם צלילי החליל והאבוב המרחיבים את המרקם.

ב. **המעברים** המתאפיינים במוטיבים עוקבים מנוגדים ומשלימים זה את זה, בעלי תמציתיות מרוכזת:

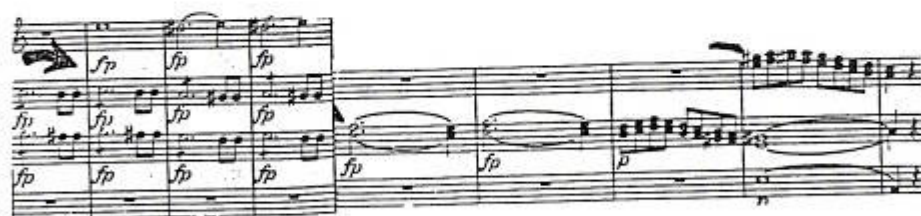

2. מעבר מסיים במערבולת סוערת

ג. נושא שני הבנוי משתי פיגורות מנוגדות:

. מוטיב "ההרעה המצמררת" שראשיתו בכלי הקשת בספורצנדו ובטרמולו, והמשכו והשלמתו בריפיון המתח על ידי "מוטיב מתגלגל" בירידה בצלילים הבהירים של החלי והאבוב

ד. **מעברים:**

1. מוטיב "ההתפרצות", שראשיתו על דגשים חזקים בלתי צפויים – על הפעמה השלישית בטוטי והמשכו בקו קשתי שקט בכלי קשת, בלגטו

2. מוטיב "הגל העולה" על ידי הבסון וכלי הקשת הנמוכים בגטו, החוזר על עצמו ובשלישית מתרחב

מוטיב "הגל" חוזר על עצמו בעוצמה שקטה על ידי כלי קשת גבוהים והמשכו בשילוב קונטרפונקטי של הבסון במינוריזציה

3. מוטיב "השאלה והתשובה" בבסון ובכלי קשת

4. מוטיב "הצבירה" הסקוונציאלית בטוטי, המשמשת גשר ומעבר לחזרה כולה של החטיבה.

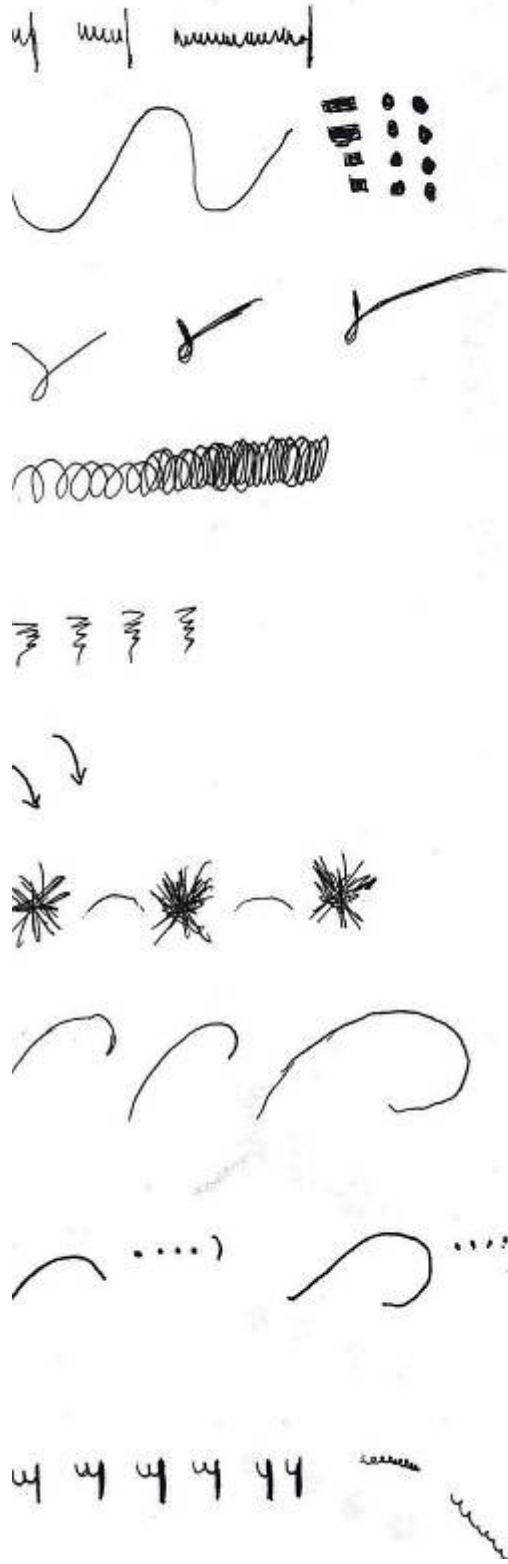

ה. רצף זה של רעיונות מוסיקליים חוזר בחטיבה השנייה (מעין מחזור) בשינויי טונאליים, מרקמיים ותזמורתיים.

ו. חטיבת הקודה המסיימת את הפתיחה, מציגה תנועת קרשנדו במיטבה באמצעות:

- פיגורות עמוסות ומקושטות בכלי קשת
- הצטברות הדרגתית של הכלים
- צלילים שוהים ומעליהם תנועה ריתמית מתמדת
- מצלולים מבריקים של חצוצרות וטימפני

מפתח הרעיונות המוסיקליים (המוטיבים) ותאורם הגראפי

1. מוטיב-רעיון "הלחישה", "ההסתודדות"

2. מוטיב-רעיון "התכונה", "ההתארגנות"

3. המעבר הסקוונציאלי

4. מעבר "המערבולת הסוערת"

5. מוטיב "ההרעדה המצמררת"

6. המוטיב "המתגלגל" בירידה

7. מוטיב "ההתפרצות" והמשכו: מוטיב "הקשת"

7. מוטיב "הגל העולה והמתרחב"

8. מוטיב "השאלה והתשובה"

10. מוטיב "הצבירה", והמשכו: "השהייה" וה"חזרה"

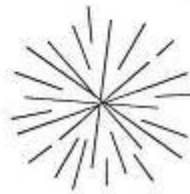
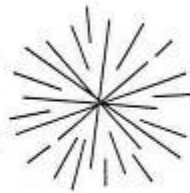
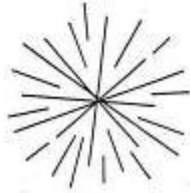
2. (מוצרט)

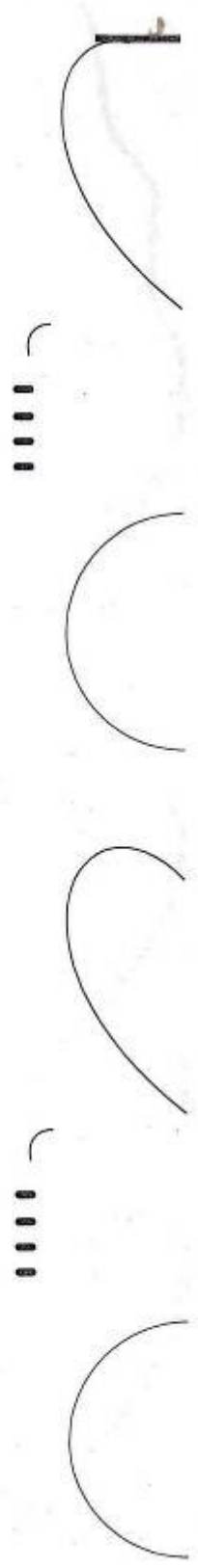
Handwritten musical notation consisting of six horizontal, wavy lines, similar to a treble clef staff.

Handwritten musical notation consisting of six horizontal, wavy lines, identical to the first set of lines.

3. (מוצרט)

חזור מהתחלה

הצעות לפעילויות

1. הצגת מאפיינים תכניים בסיסיים רלוונטים לעלילת האופרה המוצאים את ביטויים המוסיקלי בפתחה :
- שיחה על יסודות האופרה "בופה"-היתולית : המתיחה, ההתבדחות, ההתחפשות המזימוח והשמחה.
- תאור תחושת "התכונה", ההתלחשות" וההתארגנות" לקראת נישואי פיגארו וארוסתו סוזאנה בארמונו של אדונם הרוזן
2. האזנה לשלושה המוטיבים הראשונים ("הלחשה", התכונה-ההתארגנות", "המעברים הסוערים") תוך התייחסות אל מצבי הרוח והאופי העולים מהם.
3. זיהוי ומיפוי תכונות אופי וג'סטות תיאטרליות/בימתיות, ומקבילתן בתכונות המוסיקליות הרשומות במאגר של כתוביות (במלל או בגראף) על הלוח לדוגמא :

תיבת מצבי הרוח או ג'סטות תיאטרליות :

- גל מתרומם ומתרחב	תנועת מנגינה עולה בטוטי
- לחישות	עוצמה מאד שקטה ומשכים קצרצרים
- התרוצצויות	מקצבים קצרצרים בעלייה ובירידה
3. עבודת מעקב אחר תרשים גראפי של חלקו הראשון של הפרק בידי המורה
 4. המורה עוקב בשנית אחר הגראף, התלמידים עוקבים במקביל בתנועות יד באוויר
 5. מתן כותרת מילולית לכל אחת מן התנועות הגראפיות
 6. דרמטיזציה של הסצנה המוסיקלית תוך חלוקת תפקידים בין התלמידים/המשרתים, בליווי ג'סטות מוסיקליות ובימתיות מתאימות